

pouze nenávisť. Publikaci *Teorie etnicity*, na níž se podíleli antropologové jako Marek Jakoubek a další, kteří se Jakoubkova počínou účastnili jako překladatelé, je v tomto duchu možné vnímat jako přínosnou a následováníhodnou.

Jakoubek, Marek (ed.). 2016. *Teorie etnicity: čítanka textů*. Praha: SLON.

Tarik Sabry – Cultural Encounters in the Arab World: on Media, the Modern and the Everyday (2010)

Jakub Novotný

*Katedra antropologie, Fakulta filozofická,
Západočeská univerzita v Plzni
jakub.ntl.novotny@gmail.com*

K NIHA Tarika Sabryho *Cultural Encounters in the Arab World: on Media, the Modern and the Everyday* je především jakýmsi manifestem Arabských kulturních studií, nové akademické disciplíny, jejíž etablování se autor snaží prosadit. Profesor mediální a komunikační teorie z Westminsterské univerzity poukazuje na potřebu překlenout mezeru, která stojí mezi současnými diskurzí arabského filozofického myšlení a kulturou každodennosti, která je do značné míry směsicí tradice a moderních vlivů. Samotný pojem *moderní* či *modernita* je klíčovým tématem knihy. V teoretické části se Sabry zabývá zejména jeho konceptualizací a identifikací myšlenkových proudů v arabském světě, které se problematiky dotýkají. Čtvrtá a pátá kapitola vycházejí z poznatků získaných etnografickým výzkumem v Egyptě a v Maroku a ukazují způsob, jak lze přistupovat k analýze kultur v současném arabském světě skrze poznávání každodenního prolínání tradice a modernity.

Ačkoli v češtině neexistuje zcela adekvátní termín, a musíme se tedy spokojit s výrazem

modernita, Sabry rozlišuje pojmy *modernity* a *modernness*, přičemž druhý zmíněný obsahuje hlavní předmět jeho zájmu. *Modernness* je v Sabryho pojetí syntézou idejí, každodennosti a sebereferece (s. 20). Zatímco ideje představují obecně platné hodnotové systémy (náboženství), každodennost je časoprostorem, kde lidé produkují socio-kulturní významy, šíří je a vzdorují jim. V procesu sebereferece si jednotlivci internalizují *modernness* a vyjadřují své osobní postoje.

Nedostatek reflexe kultury každodennosti je tím, co Sabry vyčítá současným arabským myslitelům. Ve druhé kapitole identifikuje čtyři myšlenkové proudy, které různými způsoby přistupují ke koncepcím *turáth* (islámsko-arabské kulturní dědictví) a *hadátha* (modernita). První pojednaný diskurz, marxisticko-historický, požaduje odklon od arabsko-islámského hodnotového systému, který odmítá přijetí *modernity* (s. 30). Byť klade důraz na potřebu studia vlastní historie, cestu k intelektuálnímu pokroku vidí v odklonu od svazujícího tradicionalismu. Druhý diskurz, který Sabry definuje jako racionalistický či strukturalistický, usiluje nikoli o odmítnutí arabsko-islámského dědictví, ale o jeho dekonstrukci a historizaci, jež umožní překlenutí rozporu *turáth* s modernitou (s. 31). Třetí proud, salafistický či tradicionalistický, nahlíží *turáth* jako jediný možný civilizační model a dává přednost minulosti před současností, domněle autenticitě před odlišností (s. 32). Čtvrtý proud, který se nejvíce přibližuje autorově vidění dané problematiky, je principiálně antiesencialistický a vymezuje se vůči všeobjímajícím ideologiím, jako jsou panislamismus či panarabismus (s. 33).

Právě antiesencialismus vnímá Sabry jako důležitý aspekt intelektuálního posunu v arabském myšlení. Současní arabští myslitelé jsou podle něj často zatíženi potřebou artikulovat své ideje tváří v tvář hrozbě politického či kulturního imperialismu a vytvářejí idealistický obraz jednotného arabského lidu. Poněkud paradoxně jsou však příslušníky elit, které necítí potřebu zabývat se skutečnou kulturou tohoto lidu, za jehož mluvčí se považují. Chybí zde dostatečná snaha oprostit se od duální perspektivy, která dělí kulturu na vysokou a nízkou a druhou zmiňovanou nepovažuje za předmět hodný akademického studia. Právě odtržení od

každodenního dění, odloučení filozofie od události (*event*), je podle Sabryho hlavní příčinou stagnace současného arabského myšlení. Diskurz modernity musí být ontologizován a humanizován, musí reflektovat postoje a touhy obyčejných lidí. Je nutné zapojit antropologické a sociologické metody, aby byl poznán skutečný význam modernity a došlo zde k intelektuálnímu posunu.

V následující části dvoustostránkové knihy autor demonstruje svou představu analýzy projevů modernity v arabském světě založenou na etnografickém terénním výzkumu. Ve čtvrté kapitole se zabývá chováním mladých Egyptanů, kteří se setkávají na mostě Qasr v Káhiře, a dále pak analyzuje sociální prostředí Maročanů čekajících v dlouhých frontách před ambasádami evropských zemí, do nichž chtějí emigrovat. První lokalita, historický most v centru egyptské metropole, je romantickým místem setkávání milenců. Autor se zamýšlí nad tím, zda je možné zdejší fenomén otevřených projevů zamilovanosti vnímat jako důsledek vlivu romantických telenovel, které se v Egyptě těší obrovské popularitě. Lokalitu v centru Káhiry vnímá jako prostor, v němž dochází k jakési extenzi fikce do reality, místo, kde se reálně projevuje vliv telenovel na egyptské diváky (s. 75).

Fronty před evropskými ambasádami v marocké Casablance vnímá Sabry jako prostor, kde se myšlenkový a kulturní svět čekajících bezprostředně setkává s organizovaným světem Západu, do nějž se žadatelé o víza snaží proniknout. Prostředí fronty je mikrokosmos, v němž se prolíná naděje s pocity uvíznutí v pasti. Je zbytněním fenoménu emigrace, který je zakotven v marocké kultuře. Lidé napříč socioekonomickým spektrem touží opustit zemi a téma odchodu do zahraničí se stává námětem všedních konverzací, ovlivňuje smýšlení lidí i marocký dialekt (s. 86). V této souvislosti hovoří Sabry o takzvané mentální emigraci, kdy zejména mladí Maročané zůstávají fyzicky ve své vlasti, často díky nemožnosti získat víza, ale ve svých představách se upínají k idealizovanému Západu.

Pátá kapitola je rovněž založena na terénní práci. Během svého pobytu v Maroku vybral Sabry několik skupin mladých lidí z rozmanitých socioekonomických a kulturních prostředí

a na základě diskuzí se snažil pochopit jejich vztah k modernitě, médiím a pronikání západních vlivů do marocké společnosti. Autor postupně oslovil skupinu islamistů, socialistů, berberských venkovanů a příslušníků metropolitní střední třídy. Zatímco u islamistů pozoruje negativní percepci Západu a přesvědčení, že západní velmoci usilují o vykořenění islámské tradice a kulturní hegemonii v muslimských zemích (s. 109), v případě mladých zástupců střední třídy pak identifikuje to, co výše definoval jako kulturní emigraci. Členové této skupiny se sice považují za Maročany, odmítají však národní kulturu a upřednostňují francouzštinu před arabštinou (s. 142). Žijí v Casablance, ale myšlenkami jsou v Paříži, Londýně či New Yorku. Mladí socialisté stojí zhruba uprostřed. Kladou důraz na demokracii, svobodu a sociální spravedlnost, kritizují však dravý Západ a jsou rozpolceni v otázkách žádoucí míry společenského konzervatismu (s. 131). Mladí Berberští z rurální oblasti jsou prezentováni jako skupina, která poznává Západ výhradně skrze pořady vysílané marockými televizními kanály a skrze vyprávění navrátilivších se emigrantů. Autor pozoruje, jak televize ovlivňuje hodnotový systém mladé populace. Zatímco generace jejich rodičů a prarodičů asociovala štěstí se soudržností a dobrými vztahy v komunitě, mladí obyvatelé berberské vesnice touží po naplnění skrze blahobyt. Západ je ideálním světem, kde se lidem dostává peněz, volného času a štěstí (s. 121).

V závěru knihy se Sabry zamýšlí nad tím, co je potřeba učinit k etablování arabských kulturních studií. Požaduje důraz na interdisciplinaritu a potřebu čerpat z poznatků sociologie, historie, antropologie či psychologie. Jedině tak je možné se posunout od abstraktního prizmatu současných arabských filozofických diskurzů směrem k realističtějšímu pojetí kultury. Autor zároveň upozorňuje na to, že kulturní studia nemohou být z principu univerzálním oborem s pevně stanovenými paradigmaty a metodami, ale musí vycházet z konkrétních realit daného geografického a kulturního kontextu. Zatímco v západním kontextu řeší kulturní studia téměř výhradně sociální a kulturní aspekty života, arabská kulturní studia musí kvůli všudypřítomnosti náboženství reflektovat i jeho existenciální stránku (s. 189).

Cultural Encounters in the Arab World můžeme vnímat jako důležitý krok k etablování nového oboru, jehož důležitost v kontextu současných turbulentních sociopolitických procesů v arabském světě nelze zpochybňovat. Nutno říci, že u případových studií obsažených v knize se autor nevyhnutelně dopouští dlíčích zjednodušení a generalizací. Antropologická studie dění na mostě Qasr nevychází z hlubší analýzy, ale z hypotéz. Asociace veřejně manifestované romantiky s vlivem televizních pořadů je založená pouze na domněnce. Podobně, vybrané skupiny informátorů z různých částí spektra marocké společnosti nemohou být zcela reprezentativním vzorkem, byť může čtenář snadno nabýt opačného dojmu. Výčet těchto nedostatků nicméně není kritikou autorova přístupu k danému tématu. Sám deklaruje, že kvůli omezenému rozsahu své práce nemohl být schopen postihnout komplexitu projevů modernity v arabském světě (úkol pro jednoho člověka pochopitelně neproveditelný) a k demonstraci svých myšlenek musel použít jistých zkratk. Antropologické pasáže knihy tak můžeme vnímat spíše jako návod jak přistupovat ke studiu každodenní kultury v současném arabském světě. Tento úkol, spolu s jasným vymezením cílů nově se rodící disciplíny, plní Sabryho dílo na výbornou.

Sabry, Tarik. 2010. *Cultural Encounters in the Arab World: on Media, the Modern and the Everyday*. London: I. B. Tauris.

Blanka Jedličková – Ženy na rozcestí: divadlo a ženy okolo něj 1939–1945 (2016)

Lucie Rajlová

*Fakulta humanitních studií,
Univerzita Karlova
Luca.Rajlova@seznam.cz*

PŘI VYSLOVENÍ jména Anny Letenské se odborné a čtenářské veřejnosti vybaví již známý příběh, který je oprávněně připomínán,

neboť se jedná o životní osud, na jehož konci se stala velmi nadějná a oblíbená divadelní a filmová herečka obětí nacistického režimu, když zemřela v koncentračním táboře Mauthausen. Existují však další jména žen, které působily v protektorátní době a jichž život byl rovněž silně zasažen druhou světovou válkou. Připomínáme si je často? Připomínáme si je vůbec? Autorka knihy Blanka Jedličková předkládanou publikací upozorňuje na celkem sedm žen, včetně Anny Letenské, jejichž životní osudy i přístupy k dané době jsou velmi rozdílné, avšak dle autorčina soudu by měly být připomínány i po mnoha desetiletích, která od doby Protektorátu uplynula.

Publikace byla vydána v nakladatelství Academia v edici Studentské práce. Blanka Jedličková obdržela zcela po zásluze za svou knihu dvě významná ocenění. V roce 2014 se stala vítězkou studentské soutěže Nakladatelství Academia. O dva roky později obdržela cenu Magnesia Litera 2016 – DILIA Litera pro objev roku. Oceněná kniha vyšla z upravené verze diplomové práce pro knižní vydání. Tato skutečnost je znatelná na formálním zpracování a dělení textu i v jeho upravené podobě. Dělení na kapitoly a četné podkapitoly, které je charakteristické pro absolventské práce, však nepovažuji za vhodně zvolenou formu členění odborné publikace. Nejedná se ale o tak zásadní výtoku, která by dílu ubírala na jeho kvalitě. Na knize je třeba naopak pozitivně zhodnotit, že vychází z rozsáhlého pramenného výzkumu, což knize jednoznačně přidává na její odborné hodnotě. Publikace je také doprovázena skvělým výběrem fotografií.

Autorka se tématu žen, které je zastoupeno prostřednictvím vybraných divadelních osobností z období druhé světové války, věnuje ve svém výzkumu již dlouhodobě. Jak již bylo řečeno, v publikaci vychází primárně ze své diplomové práce s názvem *Ženy na rozcestí – komparace ženských osobností okolo divadla 1939–1945*, která byla úspěšně obhájena v roce 2013 na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice. Autorka se mimo stěžejního námětu dané knihy věnuje i dalším tématům úzce souvisejícím s vybranou etapou českých dějin v období let 1938–1948, tzn. především významným politickým, sociálním a kulturním událostem, a dále obecně proměně společnosti